

Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi tarjimada jargonni qo'llash

Ne'matova Farida Kamalovna
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Tarjimonlik fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek tillarida sleng qo'llanilishini tarjima jarayonida o'rganadi, sotsiolingvistik jihatlar va lingvistik qiyinchiliklarga e'tibor qaratadi. Ingliz tilidagi sleng ifodalari o'zbek tiliga tarjima qilinishida qanday o'zgartirilishi yoki moslashtirilishi, ularning mazmuni, ohangi va ijtimoiy konteksti qanday saqlanishi tahlil qilinadi. Tadqiqot, tarjimada ekvivalentlikka erishish va madaniy nuanslarni aks ettirish uchun qo'llanilgan strategiyalarni o'rganadi va sleng tarjimasining murakkabliklari hamda norasmiy tilning ko'p madaniyatli muloqotda o'rnini ochib beradi.

Kalit so'zlar: slang, translation, English, Uzbek, sociolinguistics, linguistic equivalence, cultural adaptation

Kirish. Har bir til o'ziga xos madaniy kontekst va ijtimoiy qatlamlarga asoslangan tildan tashqari hodisalar orqali rivojlanadi, shulardan biri — sleng. Sleng tili zamonaviy madaniyat va ijtimoiy hayotning ajralmas qismi bo'lib, odatda norasmiy muloqotlarda qo'llaniladi. U til va jamiyatdagi yangilanishlar, o'zgarishlar hamda yosh avlodning tilga bo'lgan ta'sirini aks ettiradi. Ingliz tilida sleng o'zining ko'p qirraliligi va xilma-xilligi bilan ajralib turadi. O'zbek tilida ham oxirgi yillarda slengga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda, bu esa tarjimonlar uchun yangi qiyinchiliklar va mas'uliyatlarni yuzaga keltirmoqda.

Ingliz tilidagi slenglarni o'zbek tiliga tarjima qilishda tarjimonlar ko'pincha madaniy farqlar, so'zning ma'nosini va ohangini yo'qotmaslik uchun maxsus strategiyalardan foydalanishlari lozim bo'ladi. Har bir til o'ziga xos so'zlar va iboralarni yaratganligi sababli, to'g'ridan-to'g'ri tarjima har doim ham samarali bo'lmaydi. Bu vaziyat tarjima jarayonida slenglarni qanday qilib to'g'ri va maqsadga muvofiq tarzda yetkazish kerakligi haqidagi muhim savollarni keltirib chiqaradi.

Ushbu tadqiqotda ingliz va o'zbek tillariga slengning tarjima qilinishidagi asosiy muammolar va strategiyalar o'rganiladi. Tadqiqot davomida ingliz tilidagi slenglarning o'zbek tilidagi tarjimalarini tahlil qilish, ularning madaniy farqlarini hisobga olgan holda qanday uzatilishini aniqlash va qiyoslash maqsad qilib qo'yilgan.

Slenglarni tarjima qilish jarayonida bir qator amaliy muammolar va nazariy masalalar yuzaga keladi. Bu soha tarjimonlardan nafaqat til va leksikani yaxshi bilishni, balki madaniy farqlarni ham chuqur tushunishni talab qiladi. Quyida bu masalalarning ba'zilar keltirilgan:

Amaliy Muammolar

1. **Madaniy moslashuvning murakkabligi:** Slenglar ko'pincha ma'lum bir jamiyat yoki submadaniyatga xos bo'lib, ularning mazmuni va ohangi faqat shu madaniyat vakillari uchun to'liq tushunarli bo'lishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi "cool" yoki "lit" kabi slenglarni o'zbek tiliga tarjima qilishda o'zbek madaniyatiga mos ekvivalent topish juda qiyin bo'lishi mumkin¹⁷⁰. To'g'ridan-to'g'ri tarjima bu so'zlarning ma'naviy yukini yoki ijtimoiy konnotatsiyasini yo'qotishi mumkin.

Madaniy moslashuv (kultural adaptatsiya) tarjimada juda murakkab jarayon bo'lib, ayniqsa, sleng so'zlar va iboralar tarjimasida katta rol o'ynaydi. Tarjimon so'zning nafaqat ma'nosini, balki uning ishlatilish kontekstini, madaniy mazmunini ham hisobga olishi kerak¹⁷¹. Quyida ingliz va o'zbek tillarida madaniy moslashuv talab qiladigan slenglarni misol sifatida keltiraman:

¹⁷⁰ Baker, M. (1992). In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge.

¹⁷¹ Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation. In R. A. Brower (Ed.), On Translation (pp. 232-239). Cambridge, MA: Harvard University Press.

1. Ingliz tilidagi "Break a leg" iborasi

• **Ma'nosi:** Bu ibora odamni muvaffaqiyatga undash uchun ishlatiladi, ayniqsa sahna san'atlari yoki ijro oldidan. Bu o'ziga xos madaniy ibora bo'lib, ingliz tilida uni ishlatishda hech kim yomon niyat ko'zlamaydi.

• **O'zbek tilidagi tarjimasi:** Agar bu iborani so'zma-so'z tarjima qilsak, "Oyoqni sindir" bo'ladi, bu esa o'zbek tilida salbiy ma'no beradi va umuman tushunarsiz yoki noto'g'ri qabul qilinishi mumkin. Tarjimon bu yerda ma'no va kontekstga mos, "Omadingni bersin" yoki "Zafar quch" kabi madaniy jihatdan tushunarli ekvivalent yaratishi kerak¹⁷².

1. **Ekvivalent topishdagi qiyinchiliklar:** Slenglar ko'pincha yangi so'zlar yoki iboralar bilan yaratiladi va ularning ekvivalentini boshqa tilda topish har doim ham oson emas. Masalan, ingliz tilidagi "binge-watch" iborasini o'zbek tiliga tarjima qilish uchun oddiy so'z birikmalaridan foydalanish aniq ekvivalentni bermasligi mumkin. Bunday holatlarda tarjimon o'ylangan va madaniy moslashtirilgan yechimlar yaratishi kerak.

2. **Tarjima paytida stil va ohangning yo'qolishi:** Sleng odatda muloqot uslubi va ma'lum ohang bilan bog'liq bo'ladi. Uni tarjima qilishda nafaqat ma'no, balki shu stil va ohangni saqlab qolish ham qiyin bo'lishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi qo'pol yoki o'ziga xos hazil slengi o'zbek tilida adabiy yoki norasmiy ohangda qanday aks etishi savol ostida bo'ladi.

3. **Janr va auditoriya uchun moslashuv:** Sleng ko'pincha ma'lum auditoriyalar uchun yaratilgan bo'lib, badiiy asar, film yoki seriallarda ishlatiladi. Tarjimon slengni mos keladigan janr va auditoriya doirasida ishlatish uchun ehtiyotkor bo'lishi kerak. Yoshlar orasida keng tarqalgan slenglar kattalar uchun tushunarsiz yoki noto'g'ri bo'lishi mumkin, bu esa maqsadli auditoriyaga e'tibor qaratishni talab qiladi.

Nazariy Aspektlar

1. **Ekvivalentlik nazariyasi:** Jakobsonning tarjima nazariyasiga ko'ra, lingvistik ekvivalentlikni topish slenglarni tarjima qilishda eng katta muammolardan biridir. Ekvivalentlik deganda, bir tildagi so'zning ma'nosini boshqa tilga to'liq va aniq uzatish tushuniladi. Ammo sleng so'zlar ko'pincha madaniy va ijtimoiy xususiyatlarga ega bo'lib, ularni tarjima qilishda to'g'ridan-to'g'ri ekvivalent topish qiyin bo'ladi. Bunday holda, tarjimon ma'lum darajada ijodkorlikdan foydalanishi lozim bo'ladi.

2. **Dinamik va formal ekvivalentlik:** Nida tomonidan taklif qilingan dinamik ekvivalentlik nazariyasiga ko'ra, tarjima qilingan matn o'quvchida asl matnda bo'lgani kabi ta'sir uyg'otishi kerak. Sleng tarjimasida bu dinamik ekvivalentlik ko'pincha tarjimonning mahoratiga bog'liq bo'ladi. Formal ekvivalentlik esa matndagi so'z va iboralarning aniq tarjima qilinishini nazarda tutadi, bu esa sleng so'zlar uchun har doim ham ishlamaydi.

3. **Pragmatik tarjima:** Sleng pragmatik tarjima uslubida yondashilishi kerak, ya'ni tarjima qilingan sleng so'zlarning auditoriya tomonidan qabul qilinishini hisobga olgan holda tanlanishi lozim. Bu o'rinda slenglarning qaysi kontekstdan kelib chiqqanini tushunish va o'sha kontekstga mos tarjima yaratish muhim ahamiyatga ega.

4. **Madaniyatlararo tarjima:** Madaniyatlararo tarjima nazariyasiga ko'ra, har bir til va madaniyat o'ziga xos tushunchalar va xatti-harakatlarga ega bo'ladi. Tarjimon sleng tarjimasida bir madaniyatning boshqa madaniyatga mos keladigan jihatlarini aniqlash va ularni moslashgan shaklda tarjima qilish lozim. Bu jarayonda madaniyatlararo farqlarni hisobga olish va kontekstni saqlab qolish muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, slenglarni tarjima qilish katta amaliy va nazariy muammolarni o'z ichiga oladi. Har bir tilning o'ziga xosligi va madaniyati tarjima jarayonida chuqur e'tiborga olinishi kerak, ayniqsa sleng kabi nozik til qatlamlarida. Tarjimonlar bu jarayonda ijodiy va ehtiyotkorlik bilan yondashishlari, kontekst va ohangni saqlab qolishga harakat qilishlari lozim.

¹⁷² Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
2. Jakobson, R. (1959). *On Linguistic Aspects of Translation*. In R. A. Brower (Ed.), *On Translation* (pp. 232-239). Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.
4. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
5. Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. London: Routledge.